

گردشگری پایدار در پارک‌های طبیعی حومه شهرها با استفاده از

رویکرد تحلیل راهبردی (SWOT) نمونه موردی: «اراضی ناژوان حومه شهر اصفهان»

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۷/۲۸

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۸۸/۸/۳۱

اسماعیل شیعه* - فاتح کبیری**

چکیده

ناژوان جزیبی از پیکره شهر اصفهان و تنها باقی‌مانده فضای سبز طبیعی حاشیه رودخانه زاینده‌رود در حومه شهر اصفهان است که به دلیل قابلیت‌های بی‌همتای آن، مورد توجه اقشار مختلف اجتماعی با اهداف کاملاً متفاوت قرار گرفته است. در حالی که دستداران طبیعت و طرفداران محیط‌زیست بر حفظ و گسترش سرسبزی ناژوان پا می‌فشارند گروه‌هایی از جمعیت به ویژه مهاجران و سوداگران زمین و مسکن با سوء استفاده از خلاءهای قانونی، اراضی کشاورزی و باغ‌های محدود را نابود می‌کنند. ادامه این روند و نیاز شهروندان به فضای تفریحی موجب گردید که در همین راستا مدیریت شهری از سال ۱۳۷۴ اقدامات وسیعی را در عرصه‌های مختلف و با تهیه طرح جامع اراضی ناژوان در دستور کار خود قرار دهد. طی این سال‌ها تلاش بر این بوده است که اراضی ناژوان به عنوان یک پارک طبیعی حومه‌ای در مجاورت شهر اصفهان در عین اینکه از توسعه شهر بر روی اراضی کشاورزی و باغ‌ها محافظت می‌شود بتواند به نیازهای گردشگری- فراغتی مردم نیز در غالب تفریحات طبیعت محور پاسخگو باشد. در این مقاله سعی شده است با تکیه بر رویکرد تحلیل راهبردی (SWOT) به ارائه راهبرد در جهت توسعه گردشگری پایدار در قالب پارک طبیعی حومه‌ای شهر اصفهان با توجه به اینکه این اراضی عمدتاً کشاورزی، بیشه‌زار و باغ بوده و در طول تاریخ، محل انشعاب مهم‌ترین مادی‌های شهر اصفهان و حومه و تولید میوه‌های مرغوب و صیفی‌جات بوده است؛ پرداخته شود.

واژگان کلیدی:

گردشگری پایدار، پارک طبیعی حومه‌ای، تحلیل راهبردی.

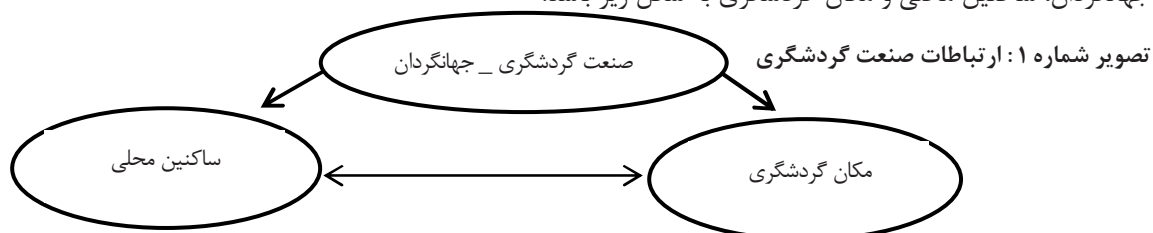
مقدمه

گردشگری یا سیاحت^۱ به طور کلی به عنوان مسافرت تفریحی در نظر گرفته می‌شود. هر چند که در سال‌های اخیر شامل هرگونه مسافرتی می‌شود که شخص به واسطه آن از محیط کار یا زندگی خود خارج شود (نوربلورچی، ۱۳۸۰). از انواع گردشگری با توجه به انگیزه گردشگر براساس تعاریف سازمان جهانی گردشگری، می‌توان به گردشگری اقتصادی و بازرگانی،^۲ ورزشی،^۳ تاریخی،^۴ فرهنگی،^۵ مذهبی،^۶ درمانی و بهداشتی،^۷ استراحت و تفریح^۸ اشاره کرد (همان منبع). از آنجاکه هدف اصلی درناژوان حفاظت از محیط توأم با گردشگری تفریحی است، به همین جهت به سه وجه عمده رویکرد خود به طور خلاصه پرداخته می‌شود.

۱. گردشگری پایدار^۹

از دهه ۱۹۷۰ میلادی به بعد، بسیاری کشورهای جهان توجه خود را نسبت به حفظ محیط‌زیست طبیعی و انسانی و تنوع فرهنگی موجود معطوف نموده‌اند. این تلاش‌ها به منظور آشتی دادن بین دو مقوله توسعه و حفاظت صورت گرفته است، و در نهایت منجر به تدوین اصول توسعه پایدار و پیشنهاد گزینه‌های جدید برای گردشگری مانند گردشگری سبز، اکوتوریسم و گردشگری روستایی شده است.

هدف نهایی طرح‌های بسیاری که براساس ایده گردشگری پایدار شکل گرفته‌اند، مقابله با تبلیغاتی است که بسیاری طرح‌های توسعه گردشگری با خود به ارمغان آورده است، چنانچه فرض شود ارتباط سه بخش صنعت گردشگری، جهانگردان، ساکنین محلی و مکان گردشگری به شکل زیر باشد:

هدف گردشگری پایدار ایجاد نوعی تعادل بین هر سه قطب این مثلث است، درحالی که پیش از این، توسعه صنعت گردشگری در درجه اول اهمیت بود. زمانی درجهت گردشگری پایدار که هدفش حفظ کیفیت و گوناگونی، تنوع فرهنگ‌ها و محیط‌زیست‌های مختلف، حفظ ساکنین محلی، افزایش درآمد و سطح زندگی آن‌ها است گام برداشته می‌شود که آثار منفی گردشگری، مانند: «تأثیرات ناخواسته فرهنگی، تخریب محیط‌زیست» به حداقل ممکن برسد درحالی که آثار مثبت آن تقویت شود. دریک کلام می‌توان توسعه پایدار را برآورده ساختن احتیاجات فعلی یک جامعه دانست، بدون آن که آیندگان را از حق برخورداری از این منابع محروم نماید (Buechner, 1971).

۲. رویکرد برنامه‌ریزی تفریحی

همان‌طور که پیش از این نیز بیان شد برنامه‌ریزی برای تفریحات از جمله موارد مورد نظر در برنامه‌ریزی شهری است. لازم به یادآوری است با برنامه‌ریزی تفریحات می‌توان به چهار شیوه برخورد کرد که شامل برخورد منابعی، برخورد فعالیتی، برخورد اقتصادی و برخورد رفتاری می‌شود و در هر برخورد سه وجه فرآیند برنامه‌ریزی، روش‌های تحقیق و ویژگی‌های تسهیلات یا خدمات تفریحی مد نظر قرار می‌گیرد. هر برخوردی شرایط خاص خود را می‌طلبد. در بسیاری از موارد عوامل اجتماعی یا فیزیکی یک منطقه مورد برنامه‌ریزی نشان می‌دهد کدام یک از برخوردهای فوق مناسب‌تر از همه است. درجایی که ویژگی‌های انسان‌ساخت (مسکن و تراکم) و عوامل اجتماعی (فقرو بیکاری) بیشترین اهمیت را دارد، غیرمنطقی است که به دنبال برخورد منابعی بود. لیکن درجایی که عوامل تعیین کننده عبارتند از: منظر و طبیعت و جمعیتی که به این دو عنصر نیاز مبرم دارد، برخورد فعالیتی به جای برخورد منابعی یا اقتصادی غیرموجه است.

۳. اصول گردشگری پایدار

وجه سوم آن است که با توجه به اصول گردشگری پایدار، نوع رویکرد به گردشگری تفریحات و اهداف و ویژگی‌های اراضی نازوان و ادبیات مرتبط، چه قالبی را می‌توان برای توسعه آن در نظر گرفت. به اجمال باید گفت

بررسی‌ها نشان می‌دهد که قالب مناسب برای توسعه نازوان نوعی پارک طبیعی حومه شهری است. در منابع متعدد طبقه‌بندی‌های متفاوتی از پارک‌ها شده است؛ مانند: «طبقه‌بندی انجمن ملی پارک‌ها و تفریحات آمریکا، طبقه‌بندی بوچنر (Buechner, 1971) یا طبقه‌بندی لاوسون (Lawson, 1977)» هدف از مطالعه طبقه‌بندی پارک‌ها آن است که حتی‌المقدور مشخصات نوع پارک‌ها با محدوده مورد مطالعه قیاس شود. اما این بحث مطرح می‌شود که با توجه به این طبقه‌بندی‌ها چه نوع پارکی می‌تواند و باید در محدوده اراضی مورد مطالعه ایجاد گردد و ویژگی‌های اساسی آن چه خواهد بود.

در درجه اول، روشن است که بررسی انواع پارک‌ها فقط بخشی از ویژگی‌های پارک مورد نظر در محدوده مورد مطالعه را تعیین می‌کند. بخش دیگر این ویژگی‌ها را (اهداف، کارفرما و دیدکارشناسی) معلوم می‌کند و در نهایت مطالعه‌های طرح جامع است که کلیات فوق را تدقیق یا در برخی موارد مورد تأکید و در برخی دیگر رد خواهد کرد.

۴. پارک‌های طبیعی حومه‌ای

در طبقه‌بندی لاوسون (Lawson, 1998) پارک‌های طبیعی حومه‌ای: پارک‌هایی هستند در دسترس ساکنان شهرهای مجاور و حد وسط پارک‌های شهری با تراکم بالا (بیش از ۱۰۰ نفر استفاده کننده در روز در هکتار) و پارک‌های طبیعی: منطقه‌ای با تراکم پائین و حفاظت شده. بنابراین تراکم پارک‌های طبیعی حومه‌ای تراکم متوسط خواهد بود. این پارک‌ها یک پایه ۱۰ طبیعی دارند (واقع شدن در کنار دریا، دریاچه، رودخانه، جنگل) ولی می‌توانند شامل ویژگی‌های مصنوعی نیز باشند (یک استخر بزرگ، طراحی ویژه، تسهیلات و تأسیسات لازم). در این مقوله، پارک‌های معروف به روستایی در انگلیس و پارک‌های منطقه‌ای فرانسه و ایالات متحده قرار می‌گیرند. برخی از این پارک‌ها در اطراف گود برداری‌های معادن شن و ماسه، کوره‌پزخانه‌ها و غیره ساخته شده‌اند. اصول زیر به خصوص در برنامه‌ریزی این گونه پارک‌ها به کار رفته است:

- در نظر گرفتن طیف وسیعی از علائق تفریحی فردی، خانوادگی و استراحت همه کسانی که به دنبال آرامشند.
- حفاظت از منابع باارزش از جمله منابع باارزش طبیعی.
- در اختیار قراردادن اطلاعات و تسهیلات لازم برای استفاده از طبیعت به منظور ایجاد علاقه و هم‌جلوگیری از تخریب.
- تسهیلات پرفعالیت یا تجهیزات پرتراکم معمولاً نزدیک ورودی‌ها استقرار می‌یابند.
- تأمین تسهیلات لازم برای قسمت‌های کم تراکم (جنگل، مرتع، مرداب و غیره) چون شبکه راه‌های پیاده، موتورسواری و اسب‌سواری.
- ایجاد محل نشستن و استراحتگاه، اردوگاه کم تراکم.
- ایجاد مراکز اطلاع رسانی، کمک‌های فوری، آتش‌نشانی و ...
- استقرار مسیرها و پارکینگ‌ها در جاهایی که موجب حداقل آشفستگی و خطر می‌شود.

۵. محدوده و موقعیت اراضی مورد مطالعه

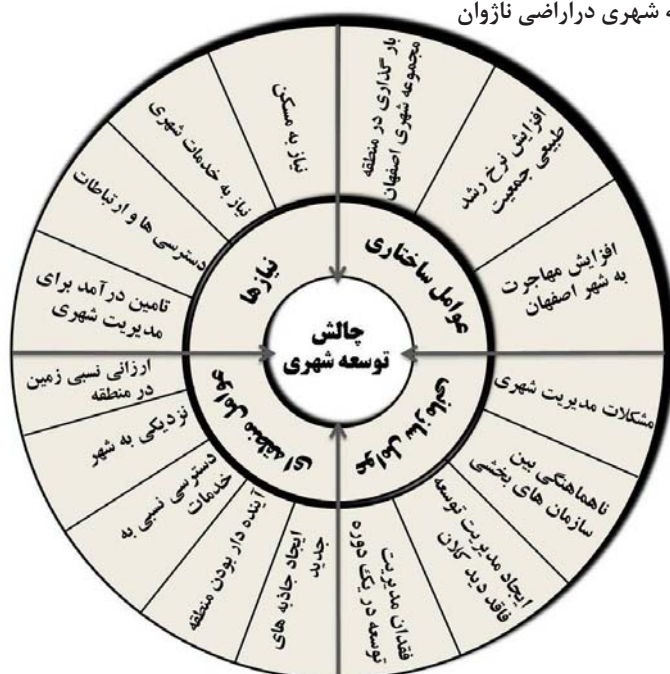
محدوده‌ای که در این مقاله مورد مطالعه قرار گرفته است، بخش نسبتاً قابل توجهی از اراضی غرب شهر اصفهان به وسعت تقریبی ۱۱۶۰ هکتار است که در دو سوی رودخانه زاینده رود استقرار یافته است. این محدوده که از آن به نام محدوده اراضی نازوان نام برده می‌شود حوزه‌ای است که از شمال به محور بین شهری آتشگاه - اصفهان، از غرب به حریم شهر درچه، از جنوب به محلات قائمیه و دستگرد و از سمت شرق به بزرگراه شهید خرازی شهر اصفهان محدود می‌شود.

۶. مسائل و چالش‌ها

مهاجرت بی‌وقفه به شهر اصفهان یک واقعیت تردیدناپذیر است و همین امر از عوامل مؤثر در توسعه شهر به حساب می‌آید. علاوه بر این، توسعه شهر بر روی اراضی کشاورزی و باغ‌ها یک واقعیت مستمر و دامن‌دار بوده است و اراضی نازوان نیز نمی‌تواند از این روند جدا باشد، چنان‌که به خصوص پس از انقلاب، توسعه سریع ساخت و سازها بر روی این

اراضی اتفاق افتاده است. بدون شک برای هر صاحب نظر و برنامه ریز شهری، به ویژه برای مدیریت شهری که با این تقاضای روز افزون برای زمین روبروست، این امر می تواند یکی از دلایل عینی برای برخورد با اراضی باشد. نکته دیگر آن است که توسعه شهری، آن هم بر روی اراضی کشاورزی و باغها تأثیر مهمی بر محیط زیست شهر داشته و همواره تهدیدی مهم برای آن به شمار می رفته است. اهمیت این خطر تا به آن حد افزایش یافته که اخیراً شهر اصفهان به عنوان دومین شهر آلوده ایران شناخته شده است. اراضی مورد مطالعه به مثابه یک منطقه نسبتاً بزرگ فضای سبز در غرب اصفهان اکنون حکم «نفس کش» شهر را دارد و نمی تواند دستخوش تمایلات خود بخودی توسعه قرار گیرد. بنابراین ساماندهی آن از این دیدگاه نیز حائز اهمیت است. این نکته اخیر با توجه به غالب جریان باد (جنوب غربی) که آلودگی های کارخانه ها و تأسیسات منطقه جنوب غربی را به داخل شهر هدایت می کند، اهمیت سرسبز بودن اراضی را دوچندان می سازد. به جز توسعه شهری، حفاظت از باغها و اراضی کشاورزی، تضاد منافع خصوصی و عمومی و همین نمونه به چالش توسعه شهری و ابعاد آن به صورت نمودار اشاره می شود. طور تضاد در حفاظت و نیازهای تفریحی - فراغتی، چالش های امنیت، محیط زیست، آب، مدیریت، زیرساخت ها و دقیق محدود شده نیز چالش های بعدی است که متناسب چالش های اولیه پیش روی برنامه ریزان قرار خواهد گرفت. در اینجا به طور نمونه به چالش توسعه شهری و ابعاد آن به صورت نمونه اشاره می شود نمودار و جدول (۱).

نمودار شماره ۱: عوامل موثر در ایجاد مشکل توسعه شهری در اراضی ناژوان

جدول شماره ۱: زمینه ها و مسائل موجود در اراضی ناژوان

زمینه ها	مسائل
طبیعی و محیطی	خشکی و کم آبی - تأمین آب فضای سبز - تضعیف خاک و پوشش گیاهی - آلاینده های داخل و خارج از محدوده
اجتماعی و اقتصادی	نیازها و خواسته ها - امنیت - مالکیت - منافع اقتصادی و اجتماعی
کالبدی	توسعه شهری - تدقیق بودن محدوده - عناصر تفریحی - عناصر مدیریتی
عملکردی	تفریح و فراغت شهری - حفاظت - خدمات مرتبط
دسترسی و جابجایی	پیاده روی و دوچرخه - نقلیه عمومی - نقلیه شخصی
باغها و اراضی کشاورزی	حفاظت - منفعت اقتصادی - بخش عمومی
مدیریت	سازمان - نگهداری و حفاظت - قانون و ضوابط - بودجه - مشارکت
زیرساختها	برق - آب - دفع زباله - دفع فاضلاب

در ریشه‌یابی مسائل می‌توان به پنج عامل توجه داشت:

- ۱- کاهش صرفه اقتصادی زمین (کشاورزی و باغداری)
- ۲- تنگناهای مدیریتی (سیاستگذاری، سازمان، آب، محیط‌زیست، نگهداری و امنیت)
- ۳- ضرورت پاسخگویی به نیاز گردشگران طبیعت محور
- ۴- محدودیت‌های مالی و قانونی (ضوابط)
- ۵- فقدان طرح راهنما

حال باتوجه به توضیحات فوق اگر در پارک‌های طبیعی حومه‌ای لاوسون دقت شود، کلیتی در آن به چشم می‌خورد که وحدت مورد نظر هر طراحی را به راحتی در ذهن می‌نشانند. مثلاً: «آرامش حاکم بر این پارک‌ها، حفظ منابع با ارزش طبیعی، استفاده تفریحی از طبیعت، استقرار فعالیت‌ها یا تجهیزات پرتراکم در ورودی‌ها، ایجاد علاقه برای حفظ طبیعت، دسترسی‌های مناسب و ...» با توجه به این ویژگی‌ها، به نظر می‌رسد که پارک مورد نظر در محدوده مورد مطالعه چه به طور طبیعی - فیزیکی، چه از نظر موقعیت آن در منطقه و چه از لحاظ برآوردن یک سلسله نیازها که سایر پارک‌های شهری از تأمین آن ناتوانند، می‌تواند جزو دسته «پارک‌های طبیعی حومه‌ای» لاوسون به حساب آید. از طرف دیگر در نوع برخورد با پارک، این طور استنباط می‌شود که برخورد منابعی وجه غالب است و سایر برخوردها تابعی از برخورد فوق است.

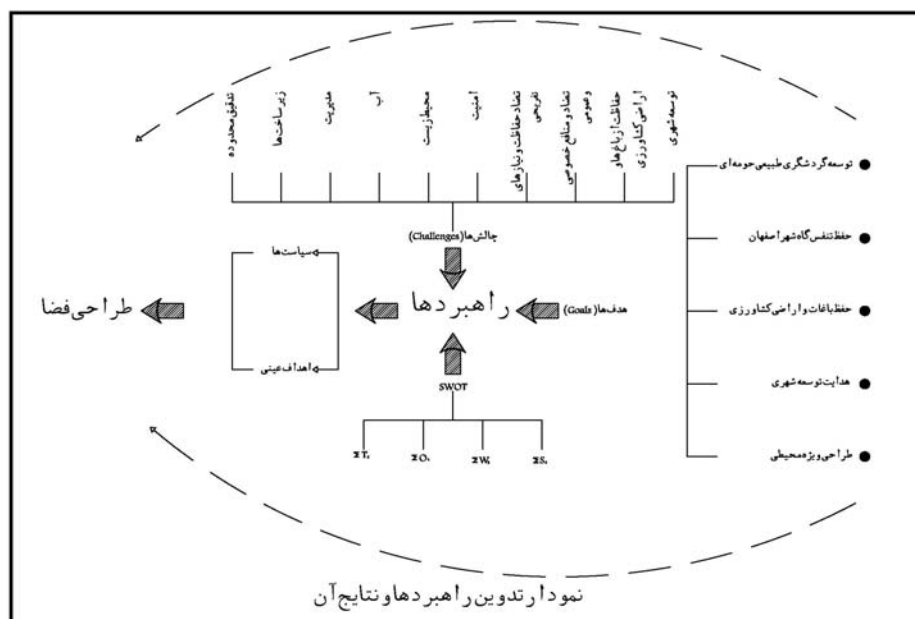
۷. اهداف

برای محدوده اراضی مورد مطالعه براساس شرایط و ویژگی‌های خاص آن و همین طور باتوجه به مسائل و چالش‌های موجود، پنج هدف ترسیم شده است که عبارتند از:

- توسعه گردشگری طبیعی حومه‌ای
- حفظ تنفس‌گاه شهر اصفهان
- حفظ باغ‌ها و اراضی کشاورزی
- هدایت توسعه شهری سالم و پایدار
- طراحی ویژه محیطی

باتوجه به نمودار زیرکه براساس مطالعه‌ها و پردازش‌های گروه تحقیق تهیه شده است، به صورت تصویری روند طی مراحل تا رسیدن به راهبردها نمایش داده شده است. همان طوره که در نمودار نیز مشخص است با تعریف کردن اهداف در محدوده اراضی ناژوان و بررسی چالش‌ها، با اضافه شدن نقاط ضعف و قدرت، فرصت‌ها، تهدیدها و تحلیل‌های متعاقب آن‌ها به ارائه راهبردها در جهت توسعه گردشگری پایدار در پارک طبیعی حومه‌ای ناژوان در نتیجه‌گیری مقاله پرداخته خواهد شد نمودار شماره (۲).

نمودار شماره ۲:
روند رسیدن به
راهبرد

۸. رویکرد تحلیل راهبردی (SWOT)

یکی از مناسب‌ترین فنون برنامه‌ریزی و تجزیه و تحلیل راهبردی (استراتژی)، ماتریس SWOT (تحلیل نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها، تهدیدها) است که امروزه به عنوان ابزاری نوین برای تحلیل عملکردها و وضعیت شکاف، مورد استفاده طراحان و ارزیابان راهبردی قرار می‌گیرد (Nilsson, 2004). بنابراین در این مقاله، از این روش استفاده شده است. قلمرو ماتریس SWOT وسیع و گسترده است و در واقع یک چهارچوب مفهومی برای تحلیل‌های نظام‌مند محسوب می‌شود که امکان بررسی عوامل و مقایسه تنگناها، تهدیدها، جنبه‌های آسیب‌زنده، فرصت‌ها، تقاضاها و موقعیت‌های محیط بیرونی را همراه با نقاط قوت و ضعف راهبرد بوجود می‌آورد (Esty, 2001) البته ترکیب و تلفیق این عوامل بایکدیگر در واقع، مبنای تدوین چهار نوع راهبرد به شرح زیر می‌باشد جدول شماره (۶-۲):

- ۱- تلفیق نقاط قوت و فرصت SO^{۱۱} - راهبرد تهاجمی
- ۲- تلفیق نقاط قوت و تهدید ST^{۱۲} - راهبرد اقتضایی
- ۳- تلفیق نقاط ضعف و فرصت WO - راهبرد انطباقی
- ۴- تلفیق نقاط ضعف و تهدید WT^{۱۵} - راهبرد تدافعی

جدول شماره ۲: ماتریس SWOT و نحوه تعیین راهبردها

ماتریس SWOT	نقاط قوت S نقاط قوت	نقاط ضعف W
فرصت‌ها O	راهبردهای S	راهبردهای WO
تهدیدها T	راهبردهای ST	راهبردهای WT

این راهبردها می‌تواند چارچوب انتخاب‌های راهبردی را برای ممیزی راهبردی فراهم سازند. راهبردهای مزبور، براساس تحلیل‌های محیط بیرونی (تهدیدها، تنگناها، عوامل آسیب‌زنده، تقاضاها، موقعیت‌ها و فرصت‌ها) محیط درونی (نقاط ضعف و آسیب‌پذیر و نقاط قوت و مثبت) طراحی و به‌مورد اجرا گذاشته می‌شوند (Nilsson, 2002).

جدول شماره ۳: ماتریس راهبردی محیطی-طبیعی

ضعف‌ها (Ws)	قوت‌ها (Ss)	فرصت‌ها (Os)
<ol style="list-style-type: none"> ۱- واقع شدن در ناحیه خشک ۲- جریان باد غالب ۳- فقدان بک برآورد تفصیلی از بار تحمل اراضی 	<ol style="list-style-type: none"> ۱- چشم‌انداز و دیدمنظر مناسب ۲- خاک کلاس I و II ۳- شیب ملایم ۴- تفاوت اقلیمی با اراضی پیرامون ۵- منابع آب به‌طور نسبی کافی ۶- پوشش گیاهی مناسب و نسبتاً غنی 	<p>عوامل تأثیرگذار درونی در راهبرد محیطی-طبیعی</p> <p>عوامل تأثیرگذار بیرونی در راهبرد محیطی-طبیعی</p>
راهبردهای WO	راهبردهای SO	فرصت‌ها (Os)
<ol style="list-style-type: none"> ۱- با گسترش فضای سبز در محدوده کوه دینه بر قابلیت آلاینده‌زدایی اراضی ناژوان بیفزاید. ۲- با گسترش فضای سبز در امتداد اراضی ناژوان و به‌طرف غرب، جریان هوا در کریدور رودخانه را افزایش دهید. 	<ol style="list-style-type: none"> ۱- استفاده از کوه دینه و آتشگاه به عنوان عناصر جذاب و قابل احیاء گردشگری و مرتبط با اراضی ناژوان ۲- استفاده از امکانات طبیعی سمت شرق و غرب اراضی به منظور ارتقاء دید و منظر و گسترش فضای باز 	<ol style="list-style-type: none"> ۱- وجود کوه دینه و آتشگاه امکانی برای ایجاد سایت‌های مکمل تفریحی ناژوان ۲- امکانات طبیعی شرق و غرب اراضی که می‌تواند مکمل چشم‌انداز آن باشد.
راهبردهای WT	راهبردهای ST	تهدیدها (Ts)
<ol style="list-style-type: none"> ۱- از بلندمرتبه سازی در جهت غرب و جنوب غرب اراضی ناژوان جلوگیری کنید. ۲- برای شناخت دقیق نقاط ضعف محیط و طبیعت اراضی ناژوان برآورد تفصیلی از بار تحمل را در دستور بگذارید. ۳- از هرگونه بارگذاری تراکم‌آفرین تفریحی در اراضی ناژوان خودداری کنید. 	<ol style="list-style-type: none"> ۱- از هرگونه تغییر ساختار پوشش گیاهی با شرط راندمان اکولوژیکی بیشتر استقبال کنید. ۲- از هرگونه پیشنهادی در جهت ارتقاء نقاط قوت طبیعی - محیطی اراضی ناژوان در برابر کاهش آلاینده‌ها استقبال کنید. ۳- در جهت حفظ ارتفاع قوت‌ها، طرح جامع زیست‌محیطی رودخانه را پیگیری کنید. 	<ol style="list-style-type: none"> ۱- آلاینده‌های خارج از محدوده ۲- فقدان بک مطالعه جامع زیست‌محیطی از رودخانه و محیط پیرامونی آن

جدول شماره ۴: ماتریس راهبردی زیرساخت

<p>ضعف‌ها (Ws)</p> <p>۱- کمبود امکانات خدماتی ۲- فقدان شبکه امکانات حمل‌ونقل عمومی سبز ۳- وجود مشکلات ترافیکی و کمبود پارکینگ در روزهای پر ازدحام ۴- فقدان یک شبکه ارتباطی خوب تعریف شده</p>	<p>قوت‌ها (Ss)</p> <p>۱- وجود شبکه‌های تأسیساتی و امکان گسترش آنها ۲- وجود شبکه دسترسی روستایی و دسترسی سواره، دوچرخه و پیاده ۳- وجود پارکینگ جهت گردشگران و شاغلین در اراضی ۴- وجود امکانات بازیاخت مواد آلی و مصنوع جهت استفاده بهینه</p>	<p>عوامل تأثیرگذار درونی در راهبرد زیرساختی</p> <p>عوامل تأثیرگذار بیرونی در راهبرد زیرساختی</p>
<p>راهبردهای WO</p> <p>۱- دسترسی‌های اصلی و محلی محیط پیرامون به گونه‌ای تعریف گردند که بعنوان مکمل شبکه ارتباطی درونی عمل نمایند. ۲- مسأله کمبود پارکینگ را حتی‌المقدور در مبادی ورودی حل کنید. ۳- از ایجاد خدمات تفریحی تراکم‌زا در دل اراضی خودداری کنید. ۴- با تقویت خدمات پشتیبانی و رفاهی در اراضی پیرامون بخشی از کمبود امکانات خدماتی اراضی را جبران کنیم. ۵- از امکانات خدماتی و پشتیبانی مجاور محدوده جهت رفع نیازهای خدماتی ناظران استفاده کنید.</p>	<p>راهبردهای SO</p> <p>۱- در جهت ایجاد امنیت از امکانات برق، فن‌آوری اطلاعات و خدمات پشتیبانی رفاهی مکمل در خارج از محدوده استفاده کنید. ۲- از شبکه موجود در جهت ایجاد دسترسی‌های سواره و نفوذی استفاده کنید. ۳- استفاده از حمل‌ونقل عمومی کم‌آلاینده و دوچرخه و مسیرهای پیاده را غالب کنید. ۴- در بخش جنوبی، ایجاد یک رینگ محصور کننده غیرمسطح را با استفاده از توپوگرافی آن در دستور بگذارید. ۵- جهت ایجاد یک رینگ محصور کننده از ایده‌های متنوع استفاده کنید (ایجاد خدمات، کمربند سبز، دسترسی سواره، کانال آب و...) ۶- از امکانات موجود در طراحی سلسله مراتبی از ارتباطات استفاده کنید.</p>	<p>فرصت‌ها (Os)</p> <p>۱- وجود خدمات پشتیبانی و رفاهی مکمل در اراضی پیرامونی ۲- وجود بزرگراهها در چهار جهت محدوده ۳- امکان انشعاب دسترسی‌های لازم جهت اراضی از بزرگراهها ۴- وجود دسترسی‌های محلی در مناطق و محلات پیرامونی جهت دسترسی به اراضی</p>
<p>راهبردهای WT</p> <p>۱- هرگونه امکانات تفریحی و تفرجگاهی را متوقف کنید. ۲- دسترسی‌ها را به شبکه موجود کنونی محدود کنید. ۳- ایجاد هرگونه تغییر عملکرد و کاربری را با رضایت جمعی مالکان و کشاورزان بانوجه به پذیرش پیامدهای آن عملی سازید.</p>	<p>راهبردهای ST</p> <p>۱- از ایجاد مسیرهای عبوری طولی و عرضی سواره در محدوده ناظران خودداری کنید. ۲- استفاده از دوچرخه و وسیله نقلیه عمومی سبز را به فرهنگ غالب ناظران تبدیل کنید.</p>	<p>تهدیدها (Ts)</p> <p>۱- خطر استقرار خدمات تراکم‌طلب در اراضی ناظران با توجهات بازاریسند ۲- خطر گسترش شبکه ارتباطی سواره در محدوده اراضی ۳- عدم تعریف مشخص شبکه ارتباطی اصلی پیرامون در خصوص تغذیه اراضی طرح.</p>

جدول شماره ۵: ماتریس راهبردی اقتصادی-اجتماعی

<p>ضعف‌ها (Ws)</p> <p>۱- وجود تقاضای بالا برای تبدیل اراضی به مسکن ۲- مسأله وراثت و تفکیک زمین‌های کشاورزی به قطعات خرد ۳- کاهش ضریب امنیت در اراضی ۴- وجود سابقه ذهنی منفی مالکین باغها و کشاورزان از گردشگری شهری</p>	<p>قوت‌ها (Ss)</p> <p>۱- وجود شرایط اجتماعی نسبتاً مناسب برای حفاظت ۲- ارزش افزوده کشاورزی و باغداری ۳- اثر ارزش‌افزایی بر زمین و مسکن در اراضی مجاور ۴- قابلیت توسعه گردشگری طبیعی محور و کشاورزی گردش محور ۵- افزایش نیازهای تفریحی و تفرجگاهی م.ش. اصفهان</p>	<p>عوامل تأثیرگذار درونی در راهبرد اقتصادی-اجتماعی</p> <p>عوامل تأثیرگذار بیرونی در راهبرد اقتصادی-اجتماعی</p>
<p>راهبردهای WO</p> <p>۱- جلب و جذب علاقمندان به طبیعت جهت حفاظت و امنیت ۲- تشویق و ترغیب کشاورزی خرد به تجمیع توسط بخش عمومی ۳- تشویق ساکنان محلات پیرامون به حفاظت اراضی</p>	<p>راهبردهای SO</p> <p>۱- برنامه‌ریزی، هدایت و استفاده از تمامی پتانسیل‌های اجتماعی برای حفاظت از اراضی ۲- استفاده از پتانسیل‌های بخش خصوصی و عمومی برای ارتقاء کشاورزی و باغداری ۳- بهره‌گیری از ارزش‌افزایی زمین و مسکن اراضی پیرامون در جهت کیفیت مدیریت ناظران ۴- فرهنگ‌سازی و آموزش شهروندان در ارتباط با حفاظت</p>	<p>فرصت‌ها (Os)</p> <p>۱- وجود گروه‌های سازمان‌یافته و غیرسازمان‌یافته در سطح منطقه و علاقمند به حفظ اراضی ۲- وجود گردشگران طبیعت‌محور در منطقه ۳- وجود علاقمندان به باغهای شهری برای گذران فراغت ۴- وجود علاقمندان به کشت و کار و گل‌کاری در منطقه ۵- امکان فعالیت فعال‌تر سازمان جهاد کشاورزی و ارتقاء فعالیت‌های کشاورزی</p>
<p>راهبردهای WT</p> <p>۱- تعیین محدوده طرح و اعمال قانون حفاظت از اراضی و باغها در کل اراضی ۲- عدم گسترش هرگونه عنصر تفریحی - تفرجگاهی ۳- تخریب هرگونه ساخت‌وساز غیرمجاز در اراضی</p>	<p>راهبردهای ST</p> <p>۱- افزایش بهره‌وری کشاورزی و باغداری راهکاری برای مقابله با گرایش‌های توسعه در اراضی ۲- ترویج قابلیت‌های توسعه گردشگری طبیعی محور و کشاورزی گردش محور در اراضی</p>	<p>تهدیدها (Ts)</p> <p>۱- گرایش به توسعه شهری بر اراضی محدوده ۲- خطر بالقوه گسترش خودبخودی توسعه مسکونی ۳- وجود گرایش‌های نیرومند بورس‌بازی زمین با استفاده از خلاه‌های قانونی ۴- تمایل بخشی از دستگاه‌ها جهت بازگراری فراغتی - تفریحی خلاف اهداف طرح ۵- تغییر ترکیب اجتماعی محلات پیرامون</p>

جدول شماره ۶: ماتریس راهبردی کالبدی

<p>ضعفها (W)</p> <p>۱- وجود توسعه‌های مسکونی و تجاری دارای مجوز یا بدون مجوز</p> <p>۲- عدم وجود بک طراحی محیطی برای ایجاد امنیت</p>	<p>قوتها (S)</p> <p>۱- ایجاد بک فضای شهری خوانا و با هویت برای کلان‌شهر اصفهان</p> <p>۲- اهمیت حفاظت اراضی به عنوان مانع توسعه شهری</p> <p>۳- امکان ایجاد سازه‌هایی با آلاینده‌گی کم، مصرف کم انرژی و منابع، دارای قابلیت آموزش و نمایش طبیعت</p> <p>۴- وجود عناصر طبیعی لازم برای توسعه گردشگری طبیعت‌محور</p>	<p>عوامل تأثیرگذار درونی در راهبرد کالبدی</p> <p>عوامل تأثیرگذار بیرونی در راهبرد کالبدی</p>
<p>راهبردهای WO</p> <p>۱- استفاده از پتانسیل‌های محیط پیرامونی برای جایگزینی (با پاسخگویی) نیازهای خدماتی، تجاری، مسکونی، داخلی اراضی</p> <p>۲- برای ایجاد امنیت، تأثیر دسترسی‌ها، ارتباط خدمات و مراکز خرید و آثار تاریخی و پارکهای مجاور را در طراحی محیط لحاظ کنید.</p>	<p>راهبردهای SO</p> <p>۱- در ایجاد خدمات شهری، مراکز خرید و دسترسی‌های پیرامون، تأثیر آنها را بر ناژوان در نظر بگیرید.</p> <p>۲- از ارتباط عملکردی ناژوان و آثار تاریخی پیرامون اراضی در هویت‌سازی ناژوان استفاده کنید.</p> <p>۳- بی‌نظیر بودن ویژگی‌های ناژوان را در ارتباط با پارکهای شرق و غرب اصفهان حفظ کنید.</p>	<p>فرصت‌ها (O)</p> <p>۱- امکان برخورداری از خدمات شهری، مراکز خرید و دسترسی‌های پیرامون اراضی جهت پاسخگویی به نیازهای اراضی ناژوان</p> <p>۲- امکان استفاده از بزرگراههای بیرون‌شهری در جهت ایشای نقش ملی و منطقه‌ای ناژوان</p> <p>۳- امکان استفاده از آثار تاریخی پیرامون جهت نقش مکمل اراضی</p> <p>۴- امکان پیوند عملکردی ناژوان با پارکهای شرق و غرب آن</p>
<p>راهبردهای WT</p> <p>۱- از هرگونه ساخت‌وساز چه توسط بخش خصوصی چه بخش عمومی جلوگیری کنید.</p> <p>۲- تعیین محدوده طرح و اعمال قانون حفظ اراضی و بانها در اراضی</p> <p>۳- تخریب هرگونه ساخت‌وساز غیرقانونی در اراضی</p> <p>۳- از ایجاد هرگونه خدمات و مراکز خرید و دسترسی برای توسعه‌های مسکونی و تجاری داخل محدوده اراضی خودداری کنید.</p>	<p>راهبردهای ST</p> <p>۱- در جهت حفظ هویت ناژوان، با هرگونه توسعه بی‌ضابطه و مخرب دید و منظر و گردش هوا مخالفت کنید.</p> <p>۲- برای تأمین آب و کاهش اثر خشکسالی، بر اهمیت ناژوان به‌عنوان تنفسگاه اصفهان هم در سطح محلی و هم ملی برنامه‌ریزی و تبلیغ کنید.</p>	<p>تهدیدها (T)</p> <p>۱- گسترش هرگونه توسعه شهری بی‌ضابطه و بی‌توجه به دید و منظر و گردش آزاد هوا در غرب و جنوب غرب اراضی</p> <p>۲- تأثیر مدیریت سوء آب بر اراضی ناژوان</p> <p>۳- تأثیر خشکسالی بر توسعه مطلوب اراضی ناژوان</p>

۹. جمع‌بندی

با کاربرد رویکرد تحلیل راهبردی (SWOT) در مورد اراضی ناژوان یعنی تشکیل ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی و مقایسه این عوامل با یکدیگر، چهار نوع راهبرد تهاجمی، تدافعی، انطباقی و اقتضایی مشخص گردید. از سوی دیگر ارزیابی برآیند عوامل داخلی و خارجی در اراضی ناژوان نشان می‌دهد که در شرایط حاضر از میان راهبردهای ذکر شده، راهبردهای اقتضایی (STها) با واقعیات، اهداف و میزان پاسخگویی به چالش‌ها و مسائل بیشتر سازگار است. به عبارت دیگر راهبرد اقتضایی راهبردی است که با تکیه و تقویت نقاط قوت و در نظر گرفتن تهدیدها پیرامون اراضی ناژوان در تمامی (زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، کالبدی، محیطی و طبیعی) زیرساخت‌ها و مدیریت می‌تواند اهداف مورد نظر را تحقق بخشد و به طور نسبی پاسخگوی چالش‌های اراضی باشد. بر پایه این راهبردها می‌توان سیاست‌های لازم برای تحقق اهداف را توصیه کرد. این سیاست‌ها عبارتند از:

- ۱- توسعه و ارتقاء کشاورزی و باغداری از طریق افزایش بهره‌وری.
- ۲- توسعه گردشگری طبیعت محور و کشاورزی و باغداری گردش محور.
- ۳- طراحی محیط بر پایه ویژگی‌های طبیعی ناژوان.
- ۴- مشارکت بخش خصوصی - بخش عمومی.
- ۵- ایجاد تعادل بین حفاظت و توسعه گردشگری طبیعت محور.
- ۶- تعیین ضوابط بر مبنای اهداف پنج‌گانه.
- ۷- مدیریت مستقل اراضی ناژوان و به عنوان جزئی از مدیریت شهری.

منابع

- نوریلورچی، سیامک (۱۳۸۰) "مفاهیم و تعاریف صنعت گردشگری، نظام جامع آماری صنعت گردشگری" گزارش دوم.

- Lawson F. & Baud, Bovey M (1998) " **Tourism & Recreation: Handbook of Planning and Design**" UK, Architectural Press.
- Nilsson M. (2004) "**Research and Advice on Strategic Environmental Assessment**", Stockholm, Environment Institute Publications.
- Nilsson M. (2002) "**SEA Methodology and Application in the Energy Sector**" Swedish, National Energy Administration.
- Sty D., Porter M.E (2001) "**Ranking National Environmental Regulation and Performance: A Leading Indicator of Future Competitiveness**" UK, Oxford University Press.

پی‌نوشت

- 1) Tourism
- 2) Tourism
- 3) Tourism Sports
- 4) Historical Tourism
- 5) Cultural Tourism
- 6) Religious Tourism
- 7) Health Tourism
- 8) Recreational Tourism
- 9) Sustainable Tourism
- 10) Base
- 11) Goals
- 12) Strength- Opportunities
- 13) Strength- Threats
- 14) Weakness- Opportunities
- 15) Weakness- Threats